

اصول راهنما ناظر بر نقش و وظایف مقامات قضایی دادسراها

مصوب هشتمین کنگره سازمان ملل متحد مربوط به پیشگیری از جرم و رفتار با مجرمین (۲۷ اوت الی ۷ سپتامبر ۱۹۹۰، هاوانا، کوبا)

با توجه به اینکه مردم سراسر جهان در منشور سازمان ملل متحد، در کنار سایر تصمیمات، عزم راسخ خود مبنی بر فراهم ساختن شرایط لازم برای حفظ عدالت را مورد تأیید قرار داده‌اند و تحقق بخشیدن به همکاری‌های بین‌المللی در ارتقاء و تشویق رعایت حقوق بشر و آزادی‌های بنیادین بدون اعمال تبعیض از لحاظ نژاد، جنسیت، زبان و مذهب را به عنوان هدفی از اهداف خود اعلام کرده‌اند،

با توجه به اینکه اعلامیه حقوق بشر بر اصل برابری در مقابل قانون، اصل برائت، دادرسی عادلانه و علنی توسط دادگاهی مستقل و بیطرف، صحت گذاشته است،

با توجه به این که اغلب میان اهداف مورد نظر این اصول و آنچه اکنون در عمل انجام می‌گیرد، فاصله بسیار است،

با توجه به این که برنامه ریزی و مدیریت و اجرای عدالت در هر کشور بایستی از این اصول الهام بگیرند و برای تحقق کامل این اصول باید تلاش‌هایی صورت گیرد،

با توجه به نقش اساسی مقامات دادسراها در اجرای عدالت و با توجه به اینکه قواعدی که مربوط به اجرای مسئولیت خطیرشان است باید آن‌ها را به رعایت و اجرای اصول مذکور در فوق تشویق کند تا بدین ترتیب استقرار یک نظام جزایی بی‌طرف و دادگستر و حمایت کامل از شهروندان در مقابل جرائم، تضمین شود،

با توجه به اهمیت تضمین صلاحیت حرفه‌ای قضات دادسراها جهت انجام وظایفی که به‌عهده دارند از طریق استفاده از روش‌های پیش‌رفته‌گزینه‌ای و آموزش حقوقی و حرفه‌ای و تأمین وسائل لازم جهت ایفای وظایفشان به نحو احسن در مبارزه با جرائم، به ویژه در اشکال و ابعاد کنونی آن،

با توجه به اینکه که مجمع عمومی در پی توصیه پنجمین کنگره سازمان ملل متحد در ارتباط با پیشگیری از جرم و رفتار با مجرمین، ضمن قطعنامه ۳۴/۱۶۹ مورخ ۱۷ دسامبر ۱۹۷۹، قواعد سلوک حرفه‌ای مأموران حفظ نظم و اجرای قانون را تصویب کرده است،

با توجه به اینکه ضمن قطعنامه شماره ۱۶ مصوب ششمین کنگره سازمان ملل متحد مربوط به پیش‌گیری از جرم و رفتار با مجرمین از کمیته پیش‌گیری و کنترل جرم درخواست شده است که تدوین اصول راهنما در مورد استقلال قضات، گزینش، آموزش حرفه‌ای و موقعیت قضات دادگاه‌ها و مقامات قضایی دادسراها را در صدر دستور کار خود قرار دهند،

با توجه به این که اصول بنیادین استقلال قضات طی هفتمین کنگره سازمان ملل متحد مربوط به پیش‌گیری از جرم و رفتار با مجرمین تصویب و پس از آن در قطعنامه‌های ۴۰/۳۲ مورخ ۲۹ نوامبر ۱۹۸۵ و ۴۰/۱۴۶ مورخ ۱۳ دسامبر ۱۹۸۵ به تأیید مجمع عمومی رسیده است،

با توجه به اینکه که در اعلامیه اصول بنیادین اجرای عدالت در حق قربانیان جرم و قربانیان سوءاستفاده از قدرت، اتخاذ موازینی در سطح بین‌المللی و ملی برای قربانیان جرم جهت ایجاد امکانات و تسهیل دسترسی به دادخواهی و برخورداری از رفتاری عادلانه و ترمیم و جبران خسارت آن‌ها و کمک و معاضدت به آن‌ها، توصیه شده است،

با توجه به اینکه در قطعنامه شماره ۷ کنگره هفتم از کمیته خواسته شده است لزوم تدوین اصول راهنما از جمله در مورد گزینش، آموزش حرفه‌ای، و جایگاه مقامات قضایی دادسراها، شرح وظایف و سلوک، و راه‌های ارتقای شرکت آن‌ها در

عملکرد بهینه نظام جزایی و همکاری با نیروی انتظامی {پلیس}، دامنه اختیارانشان و نقششان در روال دادرسی جزایی را مورد بررسی قرار داده و به کنگره بعدی سازمان ملل متحد گزارش دهد،

اصول راهنمای زیر که برای کمک به کشورهای عضو در راستای وظایفشان در ارتقاء و تضمین کارایی، بی‌طرفی و عدالت مقامات قضایی دادرسی در دادرسی کیفری تدوین شده است، بایستی توسط دولت‌ها در چهارچوب قانونگذاری ملی و رویه اجرایی آن ملحوظ و رعایت شود و همچنین بایستی توجه مقامات قضایی دادرسی و افراد دیگر چون قضات، وکلا، مسئولان قوه مجریه و قانونگذاران و عموم مردم بدان جلب شود. اصول حاضر در اصل برای مقامات قضایی دادرسی تدوین شده است اما در مورد افرادی که به صورت موقت در مورد خاص به چنین سمتی منصوب می‌شوند نیز جاری است.

صلاحیت حرفه‌ای، گزینش، آموزش

۱. افرادی که در دادرسی به منصب قضایی منصوب می‌شوند باید درستکار و لایق بوده و از آموزش و صلاحیت حرفه‌ای لازم برخوردار باشند.

۲. کشورها موظف به حصول اطمینان در مورد رعایت امور زیراند:
الف) معیارهای گزینش مقامات قضایی متضمن منع گزینش‌های جانبدارانه یا با پیش‌داوری و منع اعمال هر نوع تبعیض نسبت به افراد به لحاظ نژاد، رنگ پوست، جنسیت، زبان، مذهب، نظرات سیاسی یا نظرات دیگر، خاستگاه ملی، اجتماعی و یا قومی، داریایی، تولد، وضعیت اقتصادی یا خصوصیت‌های دیگر، باشد. چنانچه در کشوری اشتغال به منصب قضایی در دادرسی مشروط به دارا بودن ملیت آن کشور شده باشد، چنین شرطی اعمال تبعیض محسوب نمی‌شود؛
ب) مقامات قضایی دادرسی آموزش و کارآموزی‌های لازم را دیده‌باشند و از آرمان‌ها و وظایف اخلاقی حرفه خود و از موازین اساسی و قانونی تضمینی در حمایت از حقوق متهم و قربانی و نیز موازین حقوق بشر و آزادی‌های بنیادینی که توسط قوانین ملی و بین‌المللی به رسمیت شناخته شده است، آگاه باشند.

وضعیت حقوقی و شرایط شغلی

۳. مقامات قضایی دادرسی در مقام عوامل اصلی مدیریت و اجرای عدالت، باید حافظ شأن و حیثیت شغلی خود باشند.

۴. کشورها موظفند شرایطی فراهم آورند که مقامات قضایی دادرسی بتوانند در کمال آزادی و بدون آنکه با تهدید، مزاحمت یا مداخله بی‌جا مواجه شوند و یا اینکه متحمل مسئولیت مدنی یا جزایی و یا مسئولیت دیگر ناموجه‌ای شوند، انجام وظیفه کنند.

۵. هنگامی که، به دلیل انجام وظیفه، خطری امنیت شخصی مقامات قضایی دادرسی و خانواده‌هایشان را تهدید می‌کند، مقامات مسئول دولتی موظفند آن‌ها را تحت حفاظت خود قرار دهند.

۶. شرایط کاری متعارف برای مقامات قضایی دادرسی، در آمد مکفی و در صورت امکان سنوات خدمت، سن بازنشستگی و مستمری آن‌ها باید توسط قانون و یا بر طبق قواعد و آیین‌نامه‌هایی که رسماً اعلام می‌شود، تعیین شود.

۷. ترفیع شغلی قضات دادرسی، در صورت وجود نظام ترفیع باید بر اساس عوامل عینی، به ویژه صلاحیت شغلی، قابلیت، درستکاری و تجربه آن‌ها مبتنی باشد و طبق روالی عادلانه و بی‌طرف صورت گیرد.

آزادی بیان و شرکت در اجتماعات

۸. مقامات قضایی دادرسی چون سایر شهروندان از حق آزادی‌بیان، آزادی اعتقادات، شرکت در انجمن‌ها و اجتماعات و به طور خاص از حق شرکت در بحث و گفتگوهای عمومی در باره قوانین و اجرای عدالت و حمایت از حقوق بشر و ارتقاء آن، عضویت یا تشکیل انجمن‌های محلی، ملی یا بین‌المللی و شرکت در جلسات آن‌ها برخوردارند، مقامات قضایی دادرسی

نباید به دلیل اقدامات قانونی و یا عضویتشان در انجمنی قانونی متحمل خسارت‌های حرفه‌ای شوند. در تحقق حقوق مذکور، مقامات قضایی دادرها باید در تطابق با قانون و معیارهای پذیرفته شده و اصول اخلاقی حرفه خود رفتار کنند.

۹. مقامات قضایی دادرها باید در ایجاد و پیوستن به انجمن‌های حرفه‌ای و یا انجمن‌هایی که به دفاع از حقوق و ارتقاء دانش حرفه‌ای و حفظ جایگاه آن‌ها می‌پردازد، آزاد باشند.

نقش مقامات قضایی در روند دادرسی کیفری

۱۰. وظایف شغلی مقامات قضایی دادرها باید کاملاً متفاوت از وظایف شغلی قضات دادگاه‌ها باشد.

۱۱. مقامات قضایی دادرها باید در روند دادرسی کیفری از جمله در تعقیب جرم و در صورتی که قانون یا رویه عملی کشور مجاز کرده باشد در تحقیقات کیفری و نظارت بر قانونی بودن روال تحقیقات و اجرای احکام دادگاه‌ها و نیز انجام سایر وظایفی که به عنوان حافظ منافع عموم دارند، نقش فعالی ایفاء کنند.

۱۲. مقامات قضایی دادرها باید به وظایف خود طبق قانون به شیوه‌ای عادلانه، منطقی و با جدیت و سرعت و با رعایت و حمایت از شأن انسان و دفاع از حقوق بشر عمل کنند، تا بدین ترتیب بتوانند در تضمین روال دادرسی قانونمند و در عملکرد بهینه نظام عدالت کیفری شرکت داشته باشند.

۱۳. مقامات قضایی دادرها در انجام وظایف خود باید موارد زیر را رعایت کنند:

الف (به وظایف خود در کمال بی‌طرفی و بدون اعمال هر نوع تبعیض سیاسی، اجتماعی، مذهبی، نژادی، فرهنگی جنسیتی و به هر لحاظ دیگر، عمل کنند؛

ب) از منافع عموم دفاع کرده در کمال بی‌طرفی عمل کنند؛ به وضعیت مظنون به ارتکاب جرم و قربانی توجه نموده و کیفیات و اوضاع و احوال قضیه را صرف‌نظر از سود یا زیان آن برای متهم، در نظر بگیرند؛
ج) به استثنای مواردی که انجام وظایف و مصلحت عدالت اقتضاء می‌کند، از افشای اطلاعاتی که در اختیار دارند اجتناب ورزند؛

د) (به نظرات و تشویش‌های قربانی هنگامی که به منافع شخصی او آسیب رسیده است، توجه نموده و مراقب باشند قربانی نسبت به حقوقی که بر طبق اعلامیه اصول بنیادین اجرای عدالت در حق قربانیان جرم و قربانیان سوء استفاده از قدرت داراست، آگاه شده باشد.

۱۴. در صورتی که ضمن انجام تحقیقات بی‌طرفانه، بی اساس بودن اتهام مشخص شود، مقامات قضایی دادرها باید از تشکیل پرونده تعقیب جرم خودداری کنند و یا تعقیب جرم را متوقف کرده و هم خود را صرف صدور حکم منع تعقیب کیفری نمایند.

۱۵- مقامات قضایی دادرها باید به تعقیب جرائمی که توسط مأموران دولتی ارتکاب یافته است به ویژه: فساد اداری، سوءاستفاده از قدرت و نقض فاحش حقوق بشر و سایر اعمالی که بر طبق حقوق بین‌الملل جرم محسوب می شود توجه خاص مبذول دارند و در مواردی که قانون و یا رویه عملی کشور مجاز کرده است تحقیقات جزایی را در مورد جرائم فوق در دست بگیرند.

۱۶- مقامات قضایی دادرها نباید به مدارک موجود بر علیه مظنون به جرم که به دلایل قوی ثابت شده است اکتساب آن به طرق غیرقانونی و با نقض فاحش حقوق بشر به ویژه، با اعمال شکنجه، رفتار یا مجازات‌های بی رحمانه، غیرانسانی و یا تحقیرآمیز و یا هر نقض دیگر حقوق بشر صورت گرفته است، برضد احدی استناد کنند مگر بر علیه عاملین این روش‌ها و یا باید موضوع را به اطلاع دادگاه رسانده و اقدامات لازم را جهت تضمین تعقیب کیفری این افراد به عمل آورند.

اختیارات تام

۱۷. در کشورهایی که مقامات قضایی در انجام وظایف خود تام الاختیارند، باید مجموعه‌ای از اصول راهنما توسط قوانین و یا قواعد و آیین‌نامه‌هایی که رسماً اعلام می‌شوند، تدوین گردد که عدالت را تقویت کرده و موجبات اتخاذ تصمیمات منطقی را در طی روال تحقیقات کیفری به ویژه هنگام گشایش پرونده تعقیب و یا منع تعقیب، مهیا سازد.

جایگزین‌های تعقیب کیفری

۱۸. در تطابق با قوانین ملی، مقامات قضایی دادرها باید توجه خاص به امکانات منع تعقیب کیفری، و یا توقف آن به‌طور مشروط یا بدون شرط می‌پذول دارند، و با رعایت کامل حقوق مظنون و قربانی، پرونده را از روال رسمی جزایی خارج کنند. برای نیل به این هدف، دولت‌ها باید امکانات ایجاد روش‌های جایگزین نظام رسمی کیفری را مورد بررسی قرار دهند. با ایجاد روش‌های جایگزین نه تنها از حجم کار دادگاه‌ها کاسته می‌شود، بلکه با اجتناب از بازداشت پیش از محاکمه یا بازداشت پیش از صدور قرار مجرمیت یا پیش از صدور حکم محکومیت، داغ ننگ بر پیشانی مظنون خورده نمی‌شود و از آثار زیان‌بخش بازداشت نیز ممانعت به عمل می‌آید.

۱۹. در کشورهایی که مقامات قضایی دادرها اختیارات تام در صدور قرار تعقیب یا منع تعقیب نوجوانان دارند، باید توجه خاص به ماهیت و شدت جرم، امنیت جامعه، و شخصیت و سوابق نوجوان می‌پذول دارند. هنگام اتخاذ تصمیم، مقامات قضایی دادرها باید امکانات استفاده از روش‌های جایگزین تعقیب کیفری موجود طبق قوانین و آیین دادرسی کیفری ویژه نوجوانان را مد نظر قرار دهند. مقامات قضایی باید کوشش کنند در مورد نوجوانان منحصرأ در مواردی که مطلقاً ضروری است قرار تعقیب کیفری صادر نمایند.

روابط با سایر سازمان‌ها و نهادهای دولتی

۲۰. به منظور تضمین عدالت و کارایی تعقیب کیفری، مقامات قضایی دادرها باید با نیروی انتظامی، دادگاه‌ها، صاحبان مشاغل قضایی، سازمان دفاع ملی، و سایر سازمان‌ها و نهادهای دولتی همکاری کنند.

روال رسیدگی انتظامی

۲۱. اعمالی که تحت عنوان تخلف انتظامی مقامات قضایی دادرها قرار می‌گیرد، بایستی توسط قانون و یا آیین‌نامه‌های قانونی مشخص شود. رسیدگی به اتهامات و شکایات بر علیه مقامات قضایی دادرها مبنی بر تخلف آشکار آن‌ها از معیارهای حرفه‌ای‌اشان باید بر طبق روال دادرسی مناسب در اسرع وقت و با رعایت کامل عدل و انصاف صورت گیرد. مقامات قضایی دادرها بایستی از حق رسیدگی عادلانه به پرونده‌اشان و امکان تجدید نظرخواهی از مرجعی مستقل برخوردار باشند.

۲۲. روال دادرسی انتظامی علیه مقامات قضایی دادرها باید متضمن ارزیابی و صدور حکمی بی‌طرفانه بوده و بر طبق قانون و قواعد ناظر بر سلوک حرفه‌ای، سایر معیارها و اصول اخلاقی جاری و در پرتو اصول راهنمای حاضر انجام گیرد.

اجرای اصول راهنما

۲۳. مقامات قضایی دادرها موظفند اصول راهنمای حاضر را رعایت کنند و از تمامی امکاناتی که در اختیار دارند برای پیشگیری و منع هر گونه تجاوز به این اصول، استفاده کنند.

۲۴. مقامات قضایی دادرها که دلایل قانع‌کننده‌ای مبنی بر نقض اصول حاضر در دست دارند، چه نقضی که پایان یافته است و چه نقضی که در شرف انجام است، بایستی به مقامات مافوق خود یا در صورت لزوم به سایر مقامات مسئول و یا مرجعی که دارای اختیارات نظارتی و دادرسی اند گزارش دهند.